

УДК 338.28:620.952/953

DOI: <https://doi.org/10.31651/2076-5843-2021-4-104-114>

КИРИЛЮК Ірина Миколаївна¹

кандидат економічних наук, доцент,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3365-7239>
in_kirilyk@ukr.net

ГЕРАЩЕНКО Катерина Юріївна¹

здобувачка другого (магістерського) рівня
вищої освіти,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8088-3015>
cathy85@ukr.net

ТЕРЕНТЬЄВА Олена Валеріївна¹

здобувачка третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти – доктора філософії,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7097-444X>
nauka1@ukr.net

¹ Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВИРОБНИЦТВА ОРГАНІЧНОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В УМОВАХ ПОСИЛЕННЯ КОНКУРЕНЦІЇ НА СВІТОВОМУ РИНКУ

Виявлено сучасні тенденції виробництва органічної сільськогосподарської продукції в умовах посилення конкуренції на світовому ринку. Показано динаміку світових площ органічних сільськогосподарських угідь в розрізі регіонів та країн. Проаналізовано структуру органічних сільськогосподарських угідь, а також напрями використання органічних орних земель, земель під органічними багаторічними насадженнями, органічних пасовищ і сінокосів, включаючи площі, які перебувають у конверсії. Визначено місткість світового ринку органічних продуктів харчування в розрізі країн та регіонів. Показано країни з найвищим рівнем споживання органічної продукції на душу населення. Розкрито тенденції розвитку органічного сільськогосподарського виробництва в умовах коронавірусної кризи, спричиненої пандемією COVID-19. Вказано на тенденції локалізації виробництва й споживання органічних продуктів харчування, а також прискореного розвитку окремих регіональних ринків органічної продукції. Проаналізовано специфіку розвитку органічного сільськогосподарського виробництва в ЄС, США та Україні, а також специфіку розвитку інфраструктури ринку органічної продукції в цих країнах. Проаналізовано товарну структуру сучасного ринку органічних продуктів харчування. Розкрито особливості сучасного етапу розвитку глобальної системи органічної сертифікації та локально орієнтованих систем забезпечення якості органічної продукції. Визначено окремі інструменти збільшення попиту на органічну продукцію та забезпечення підтримки екологічних цілей відповідно до принципів органічного сільського господарства.

Ключові слова: органічне виробництво, органічне сільське господарство, органічна продукція, органічні сільськогосподарські угіддя, ринок органічних продуктів харчування, органічна сертифікація.

Постановка проблеми. Надмірне розорення земель та інтенсивна хімізація землеробства в Україні призвела до низки негативних процесів: забруднення та ерозії ґрунтів, погіршення ґрунтової структури, забруднення водойм і сільськогосподарської сировини агрохімікатами, що негативно позначилося на якості сільськогосподарської продукції. У сучасних умовах рівень продовольчої безпеки, стан здоров'я населення та якість життя людей великою мірою визначаються новітніми розробками у сфері органічного сільського господарства. Незначна місткість ринку органічної продукції і великий потенціал розвитку органічного виробництва в Україні створюють необхідні передумови підвищення конкурентоспроможності вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості розвитку органічного виробництва досліджують у своїх працях відомі вчені-економісти: В. Артиш, Р. Безус, Х. Віллер, Є. Гаваза, Я. Горчаков, Д. Горшков, Т. Дудар, Т. Зайчук, Н. Зіновчук, І. Кириленко, Л. Кілчер, М. Кобець, А. Мазурова, Є. Милованов, В. Писаренко, О. Рудницька, А. Сахота, О. Скидан, М. Федоров, О. Ходаківська, А. Ходус, К. Холгер, О. Шубравська, М. Юсефі та ін.

Проте залишаються маловивченими питання ефективності органічного виробництва в умовах поширення пандемії COVID-19, існує необхідність дослідження новітніх тенденцій зміни попиту та пропозиції органічної продукції в постпандемічний період.

Метою статті є виявлення сучасних тенденцій виробництва органічної сільськогосподарської продукції в умовах посилення конкуренції на світовому ринку.

Викладення основного матеріалу дослідження. Новітні дані засвідчують, що останні роки є успішними для глобального органічного сільського господарства. Згідно з даними FiBL (Дослідного інституту органічного сільського господарства), органічні сільськогосподарські угіддя та органічні роздрібні продажі продовжували зростати і досягли на кінець 2019 року чергового історичного максимуму. У 2019 році налічувалося 72,3 млн га органічних сільськогосподарських угідь, включаючи перехідні площі.

Регіонами з найбільшими органічними сільськогосподарськими угіддями є Океанія (35,9 млн га, що становить половину органічних сільськогосподарських угідь у світі) і Європа (16,5 млн га, 23 %). У Латинській Америці налічується 8,3 млн га (11 %), далі йдуть Азія (5,9 млн га, 8 %), Північна Америка (3,6 млн га, 5 %) і Африка (2 млн га, 3 %) – табл. 1.

Таблиця 1 – Світові площі органічних сільськогосподарських угідь у 2019 році

Регіон	Органічні площі, млн га	Структура органічних площ, %
Океанія	35,881	49,6
Європа	16,529	22,9
Латинська Америка	8,292	11,5
Азія	5,912	8,2
Північна Америка	3,648	5,0
Африка	2,031	2,8
Разом	72,286	100,0

Джерело: FiBL [1]

Країнами з найбільшими площами органічних сільськогосподарських угідь є Австралія (35,7 млн га), Аргентина (3,7 млн га) та Іспанія (2,4 млн га) – рис. 1. Україна за площами органічних сільськогосподарських угідь займає 20 місце у світі – 467,980 тис. га.

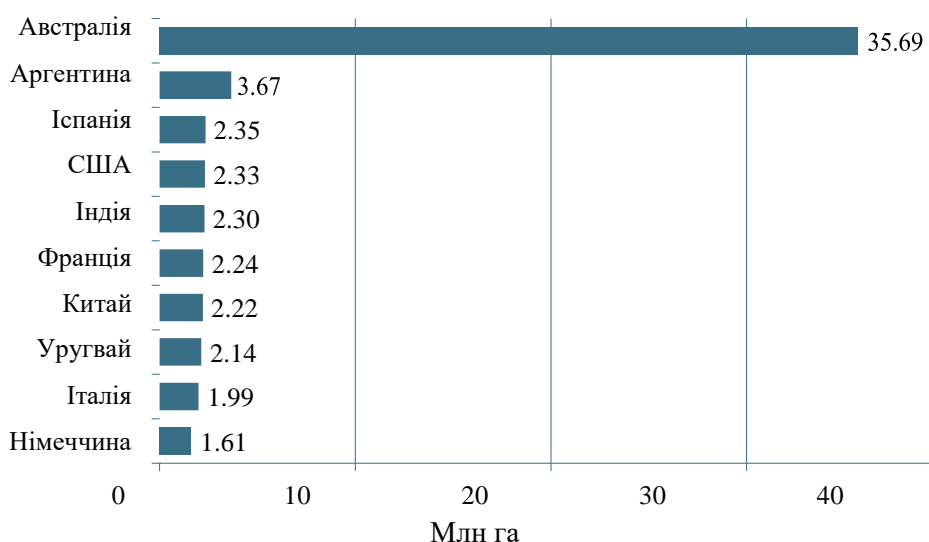

Рис. 1 – Країни з найбільшими площами органічних угідь у 2019 році [1]

Нині 1,5% сільськогосподарських угідь у світі є органічними (в Україні – 1,1%). Найбільші частки органічних угідь від загальної кількості сільськогосподарських угідь за регіонами мають Океанія (9,6%) та Європа (3,3%; Європейський Союз – 8,1%). Деякі європейські країни досягають набагато більшої частки органічних сільськогосподарських угідь, зокрема Ліхтенштейн (41,0%)

та Австрія (26,1%). Загалом у шістнадцяти країнах світу 10 і більше відсотків сільськогосподарських угідь є органічними (рис. 2).

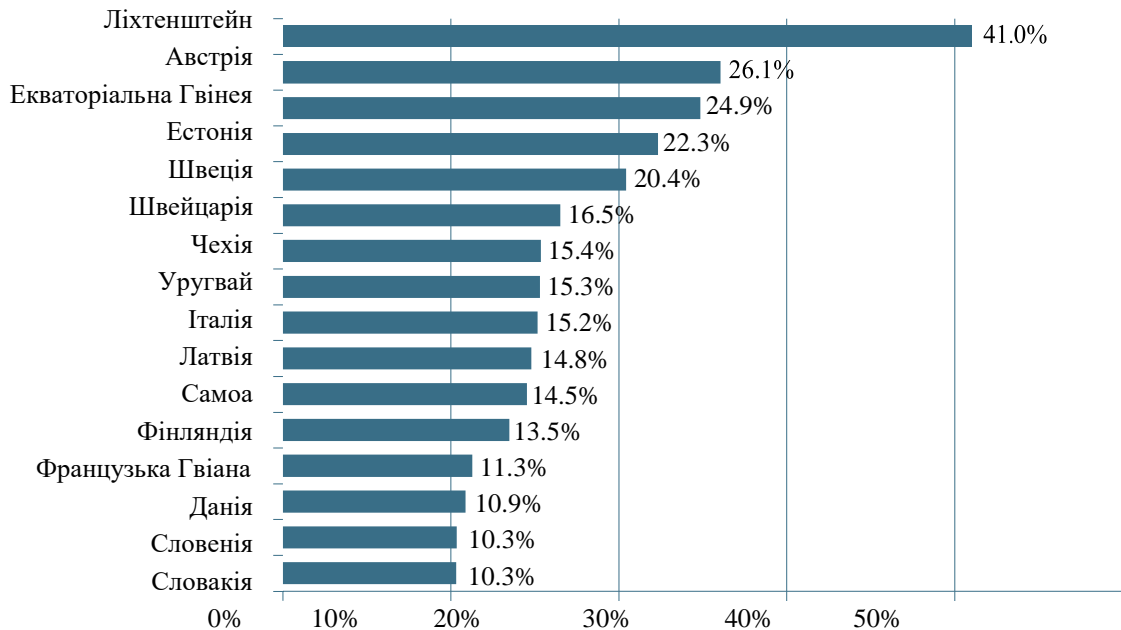

Рис. 2 – Частка органічних площ у загальній площі сільськогосподарських угідь, % [2]

У 2019 році органічні сільськогосподарські угіддя зросли на 1,1 млн га або на 1,6 %. У низці країн спостерігається значне збільшення органічних площ, зокрема в Індії (збільшення на 18,6 % або на 0,36 млн га) та Казахстані (зростання на 18,6 % або майже на 0,1 млн га). Динаміку зміни органічних площ у 1999-2019 роках унаочнено на рис. 3.

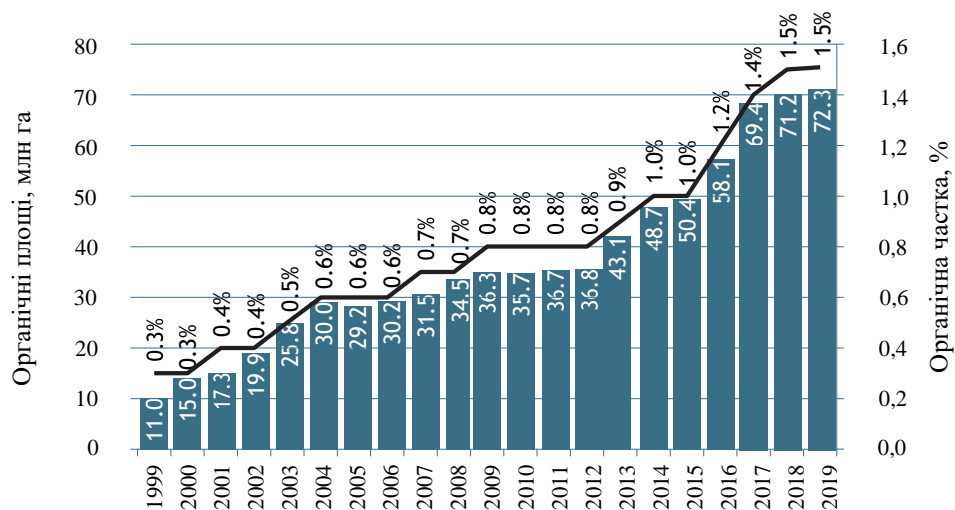

Рис. 3 – Динаміка зростання органічних сільськогосподарських угідь у світі у 1999-2019 роках [79]

У 2019 році органічні сільськогосподарські землі збільшилися в Північній Америці, Європі, Латинській Америці та Африці. Водночас органічні площі скоротилися в Азії (-7,1 % або -0,45 млн га), в основному через падіння органічних площ у Китаї. Найвищий абсолютний приріст був у Європі (+5,9 % або 0,90 млн га), за нею йдуть Північна Америка (+9,1 % або 0,30 млн га) і Латинська Америка (+3,5 % або 0,28 млн га) [3].

Понад дві третини органічних сільськогосподарських угідь становлять пасовища та сінокоси (майже 49 мільйонів гектарів), які зросли у 2019 році на 1,2 %. Рілля становить лише

18% органічних сільськогосподарських угідь (більш ніж 13,1 млн га). Порівняно з 2018 роком, спостерігається зменшення площ органічної ріллі на 1,7%, через їх зменшення у Китаї.

Більшість органічних орних земель використовувалося в світі для вирощування зернових культур (5,1 млн. га), зокрема рису, далі йдуть зелені корми з ріллі (майже 3,2 млн. га), олійні культури (1,7 млн. га), бобові та овочі (табл. 2). Поряд із органічною сертифікацією орних земель, важливим напрямом розвитку органічного виробництва є багаторічні насадження. Площі багаторічних насаджень у 2019 році становили майже 4,7 млн. га. Органічними культурами, отриманими із багаторічних насаджень, є оливки (вирощуються на 0,9 млн. га та займають 19 % органічних насаджень), кава (понад 0,7 млн. га, га або 15 % органічних насаджень), горіхи (0,6 млн. га або 13%), виноград (0,5 млн га або 10%) і какао (0,4 млн га або 8%).

Таблиця 2 – Напрями використання органічної орної землі (включаючи площі, що перебувають у конверсії), у 2018–2019 роках

Основні групи культур	2018 рік, тис. га	2019 рік, тис. га	Площі у конверсії, 2018-2019 рр., тис. га	Частка органічних площ, %
Зернові	4763,398	5073,137	309,738	0,70
Сухі бобові	734,293	806,862	72,569	0,84
Зелений корм з ріллі	3802,355	3238,540	-563,815	7,12
Лікарські та арома рослини	280,628	320,385	39,757	17,44
Олійні культури	1493,941	1676,502	182,561	0,70
Коренеплоди	113,062	101,674	-11,388	0,15
Цукрова тростина	94,811	88,585	-6,226	0,34
Текстильні культури	472,725	459,607	-13,118	1,30
Овочі	387,754	433,165	45,411	0,69

Джерело: [1]

У 2019 році налічувалося щонайменше 3,1 млн виробників органічної продукції. 51% світових виробників органічної продукції знаходиться в Азії, за нею йдуть Африка (27%), Європа (14%) і Латинська Америка (7%). Країни з найбільшою кількістю виробників – Індія (1366226), Уганда (210353) та Ефіопія (203602). У порівнянні з 2018 роком кількість виробників органічної продукції збільшилася на понад 347 тис. одиниць, або на 12,5%.

За даними FiBL, у 2019 році обсяги продажу органічних продуктів харчування та напоїв досягли понад 106 мільярдів євро. Країнами з найбільш місткими органічними ринками є США (44,7 млрд євро), Німеччина (12,0 млрд євро) та Франція (11,3 млрд євро) – рис. 4.

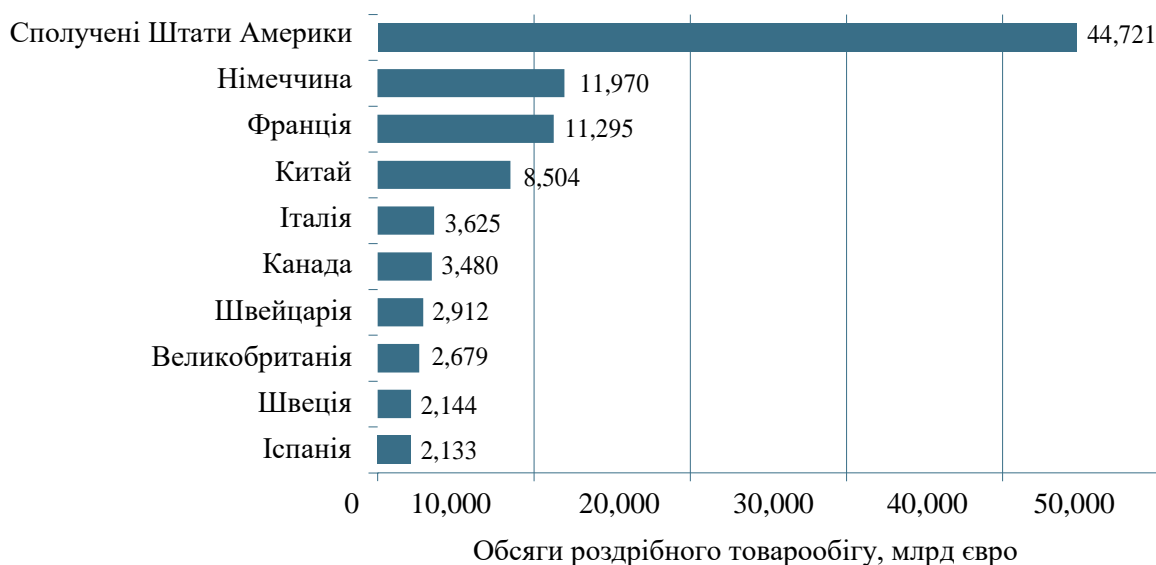

Рис. 4 – Обсяги продажу органічних продуктів харчування у 2019 році [2]

На США припадає 42 % місткості світового ринку органічних продуктів харчування, на Європейський Союз – 39% (41,4 млрд євро), на Китай – 8,0 % (8,5 млрд євро).

Найвищим рівень споживання органічної продукції на душу населення є в Данії (344 євро), Швейцарії (338 євро) та Люксембурзі (265 євро) – рис. 5. Найвища питома вага органічного ринку в загальних обсягах реалізації продовольства досягнута в Данії (12,1 %), Швейцарії (10,4%) та Австрії (9,3%).

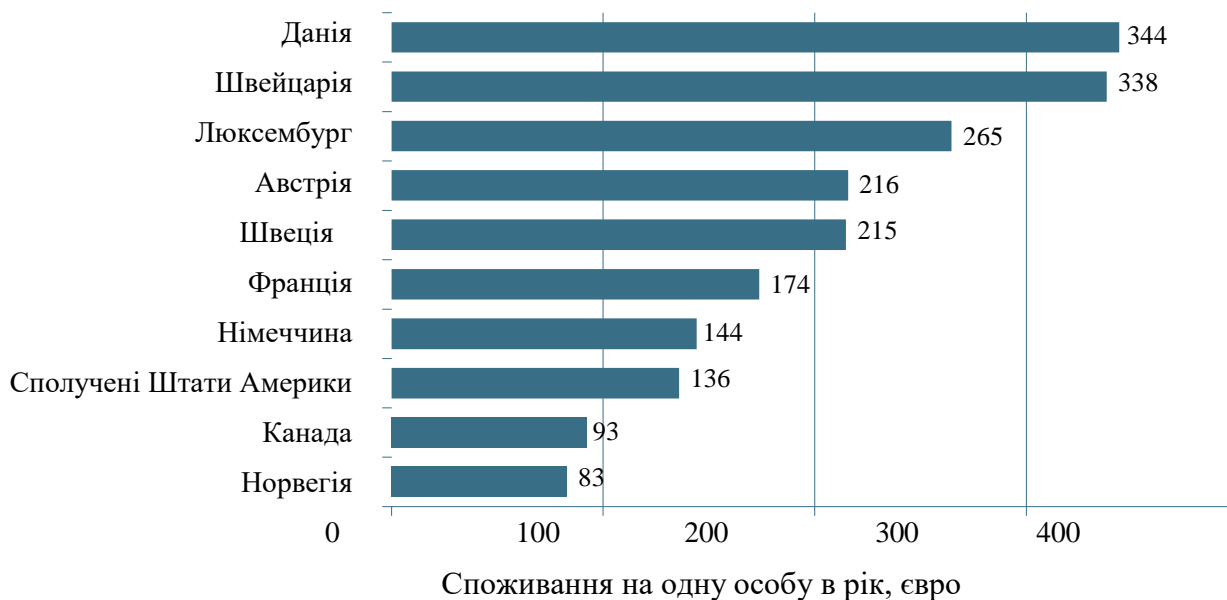

Рис. 5 – Обсяги споживання органічних продуктів харчування в розрахунку на одну особу на рік у 2019 році [1]

Хоча США та країни ЄС акумулюють значну частину ринку органічної сільськогосподарської продукції, їх частка на загальному органічному ринку дещо скорочується. За нашими прогнозами, коронавірусна криза, спричинена пандемією COVID-19, прискорить цю тенденцію, адже розвивається все більше регіональних ринків органічної продукції. Зокрема, частка країн, що розвиваються, таких як Китай, Індія, Бразилія та Індонезія, зростатиме швидкими темпами в найближчі роки.

Європейський Союз, який є другим за величиною ринком органічної продукції, у 2019 році імпортував загалом 3,2 млн тонн органічної сільськогосподарської продукції. Імпорт тропічних фруктів (свіжих або сушених), горіхів і спецій становив найбільшу категорію імпорту (885 930 тонн або 27,3 % загального імпорту), за ними йдуть макухи, рис і пшениця. Китай є найбільшим постачальником органічної агропродовольчої продукції до ЄС (433705 тонн або 13,4 % від загального обсягу органічного імпорту). На Україну, Домінікану та Еквадор припадає по 10 відсотків загального обсягу імпорту органічної сільськогосподарської продукції.

Аналіз сучасного етапу розвитку органічного виробництва в Україні показав, що нині Сільськогосподарські підприємства України активно впроваджують органічне виробництво у практику. Якщо в 2003 р. налічувалося 69 господарств-виробників органічної продукції, в 2008 р. – 118, то у 2019 р. – вже 470 (майже в 7 разів більше) (табл. 3). За останні 15 років площа органічних сільськогосподарських угідь в Україні збільшилася більш ніж у 2 рази (на 228 тис. га) і в 2019 р. досягла 468,0 тис. га (22 місце в світі та 12 в Європі) [4].

За цей період частка угідь під органічними культурами у загальній структурі сільськогосподарських площ зростає із 0,58 % до 1,1 %. Відповідно збільшується і частка підприємств-виробників органічної продукції серед сільськогосподарських підприємств. Якщо в 2003 р. цей показник становив 0,12 %, у 2008 р. – 0,20 %, то в 2019 – уже 1,0 %. Останнім часом активно сертифікуються органічні підприємства, середня площа яких менша 300 га. Таким

чином, зменшується площа одного господарства в середньому по країні: якщо в 2003 р. вона становила 3472 га, то в 2013 р. – вже 996 га.

Таблиця 3 – Основні показники розвитку органічного виробництва в Україні

Показник	Рік				2019 р. до 2003 р., +/-	2019 р. до 2003 р., %
	2003	2008	2013	2019		
Площа сільськогосподарських угідь, тис. га	41789	41626	41526	41311	-478	99,0
Площа органічних сільськогосподарських угідь, тис. га	239,542	269,984	239,400	467,980	+228,4	99,9
Частка органічних угідь, %	0,57	0,65	0,58	1,10	+0,53	–
Кількість сільськогосподарських підприємств (усього)	59949	59059	55858	48504	-11445	81,0
Кількість господарств-виробників органічної продукції	69	118	173	470	+401	у 7 разів більше
Частка господарств-виробників органічної продукції, %	0,12	0,20	0,31	1,0%	+0,88	–
Середня площа одного господарства-виробника органічної продукції, га	3472	2288	1384	996	-2476	28,7
Чисельність постійного населення, тис. осіб	47442,1	45963,4	45245,9	41732,8	-5709,3	88,0
Площа органічних угідь на одну особу, соток	0,50	0,59	0,53	1,20	+0,70	у 2,4 рази більше

Джерело: розраховано авторами на основі даних Держстату України, FiBL, власних досліджень [5; 6].

Таким чином, в Україні розвиваються як невеликі органічні фермерські господарства на кшталт європейських, так і потужні органічні сільськогосподарські підприємства з площею понад тисячу гектарів. На одну особу в Україні припадає більше однієї сотки сертифікованих органічних угідь. Україна спеціалізується переважно на експортоорієнтованому виробництві органічної продукції. Основними видами вітчизняної органічної продукції, є зернові культури, молоко та молочні продукти, крупи, м'ясо та м'ясні продукти, фрукти й овочі.

Згідно з даними IFOAM, станом на 2020 рік 72 країни повністю запровадили органічні норми сертифікації продукції. Розвинені країни в основному переглядають свої чинні правила, серед них Європейський Союз і США. Нині локально орієнтованими системами забезпечення якості органічної продукції є Системи гарантій участі (Participatory Guarantee Systems – PGS). PGS виявилися доступною альтернативою сертифікації, ефективним інструментом для розвитку місцевих ринків органічної продукції, вони особливо підходять для дрібних фермерів [7; 8; 9]. Незважаючи на труднощі, пов'язані з наслідками пандемії COVID-19 у 2020 році, кількість ініціатив PGS та виробників, залучених і сертифікованих ними, зростає в усьому світі.

Сьогодні вони є добре налагодженою системою гарантій для органічного сільськогосподарства в багатьох країнах. Зберігається загальна тенденція до збільшення кількості ініціатив PGS та сертифікованих виробників. Нині IFOAM зареєструвала у своїй базі даних PGS 235 ініціатив PGS у 77 країнах, із залученими щонайменше 1153220 виробників та 1110964 сертифікованих виробників. За оцінками, ці виробники обробляють понад 755000 га землі [3].

Особливий інтерес для органічного сектора становить прийняття орієнтованої на забезпечення сталості політики державних закупівель органічних харчових продуктів і розроблення стандартів, які застосовуються до послуг громадського харчування, зокрема в школах, лікарнях, державних установах. Такі заходи можуть збільшити попит на органічну продукцію та забезпечити підтримку екологічних цілей відповідно до принципів органічного

сільського господарства. Державні закупівлі органічних продуктів харчування можуть допомогти створити нові та стабільні ринки органічної продукції, стимулювати зміни в харчових звичках людей та сприяти переходу на органічне сільське господарство.

У США, як наслідок добре продуманої політики стимулювання споживання та виробництва органічної продукції, обсяги продажу органічних харчових продуктів досягли у 2019 році 50,1 млрд доларів (близько 44,7 млрд євро), що на 4,5 відсотка більше, ніж у 2018 році. Майже шість відсотків продуктів харчування, які продаються в США, нині є органічними [2].

У США пандемія COVID-19 мала драматичні наслідки для органічного сектора. Оскільки покупці шукали здорову, чисту їжу, органічна продукція виявилася найкращою для споживання в цих умовах. Попит на органічні свіжі продукти значно зріс із березня 2020 року, адже споживачі продовжували харчуватися вдома в умовах закриття ресторанів.

Ще одним помітним стимулом для розвитку органічного виробництва у США стала програма «Рішення для запобігання органічним шахрайствам» Асоціації органічної торгівлі та навчальний пакет USDA із боротьби з шахрайством. Крім того, Національна органічна програма Міністерства сільського господарства США (NOP) опублікувала запропоноване правило «Посилення органічного забезпечення та нагляду» для підтримки темпів зростання ринку органічної продукції та покращення нагляду за критично важливими ланками ланцюга поставок.

Станом на кінець 2019 року обсяги роздрібного товарообігу органічних продуктів у Європейському Союзі становив 41,4 млрд євро. У порівнянні з 2018 роком темпи його зростання сягнули 8,0%. Найбільшим ринком органіки в ЄС була Німеччина з роздрібним товарообігом у 12,0 млрд євро, за нею йдуть Франція (11,3 млрд євро) та Італія (3,6 млрд євро) [1].

У грудні 2019 року Європейська комісія оприлюднила Європейську зелену угоду, нову стратегію зростання, спрямовану на те, щоб Європа стала першим кліматично нейтральним континентом із сучасною ресурсоефективною економікою. Стратегія від ферми до столу (F2F), яка була опублікована в квітні 2020 року, є частиною Європейської зеленої угоди та передбачає збільшення загальної площі сільськогосподарських угідь ЄС під органічним землеробством до 25% до 2030 року та значне збільшення обсягів органічної аквакультури. У межах стратегії F2F Єврокомісія пообіцяла переглянути програму ЄС щодо просування сільськогосподарських та харчових продуктів, щоб збільшити її внесок у стале виробництво та споживання.

На основі аналізу розвитку органічного виробництва на різних континентах і в різних країнах світу можна зробити висновок, що в тих країнах, де ринок органічної продукції починає своє становлення, спостерігається нерозвинена інфраструктура (збутова, логістична, сервісно-обслуговуюча), а тому продукція реалізується напряму від виробника, через Інтернет-магазини, виставки, ярмарки та фестивалі. В спеціалізованих магазинах, через брак сертифікованої органічної продукції, основу асортименту становлять так звані «натуральні» та «здорові» продукти, а також імпортована органічна продукція. Високі ціни, які, іноді, в рази перевищують ціни на звичайну (традиційну) продукцію, низька екологічна свідомість населення та брак інформації негативно впливають на обсяги збуту органічної продукції.

У тих країнах, де ринок органіки активно формується, переважає спеціалізована мережа торгівлі органічною продукцією, спостерігається збільшення обсягів торгівлі через супермаркети. Значна частка органічної продукції реалізується безпосередньо фермерами чи кооперативами виробників, що зумовлено національними традиціями, або ж популяризацією останніми роками локальних агропродовольчих систем. В умовах зростання рівня екологічної свідомості населення формується увага до проблем довкілля.

У розвинених країнах основним каналом збуту органічної продукції є роздрібна торгівля, причому в одних випадках (зазвичай у північноєвропейських країнах) реалізація здійснюється через супермаркети, а в іншому (південноєвропейські країни) – як через супермаркети, так і через спеціалізовані магазини. У звичайних продовольчих супермаркетах представлений широкий асортимент органічної продукції, яка розміщена переважно в окремих відділах. Торговельна націнка на органічну продукцію, як правило, є невисокою (у межах 50 %). Населення цих країн приділяє значну увагу захисту довкілля.

У структурі світового ринку органічних продуктів харчування переважають хлібобулочні

вироби та зернові (29 %), фрукти й овочі (28 %), молочна продукція (26 %). М'ясо і риба становлять 12 % обсягів продажу, однак вони є найбільш швидкозростаючою категорією споживання органічної продукції (близько 20 % щороку). Варто також відзначити високі темпи приросту обсягів реалізації органічних соків і напівфабрикатів (15 % на рік) [2].

У країнах ЄС рентабельність органічного сільського господарства багато в чому забезпечується за рахунок державної підтримки. У Німеччині фермери, які займаються виробництвом органічної продукції, отримують допомогу одразу з двох джерел – від Євросоюзу та від урядів федеральних земель. Її розмір становить 200-400 євро в розрахунку на 1 га сільгоспугідь. Дотації з боку держави досягають 40% у структурі доходу органічних фермерів [7].

Для підтримки розвитку органічного сільського господарства у США створено Асоціацію виробників натуральної продукції (Organic Farmers Marketing Association), яка об'єднує 850 членів (виробників, торговців, сертифікуючі організації, вантажовідправників тощо) США, Канади та Мексики.

У Японії є найбільші ринки «зелених продуктів» (фрукти, овочі, рис, зелений чай тощо), вирощених з мінімальним використанням хімічних добрив і пестицидів. В даний час споживчий попит перевищує внутрішню пропозицію, і більшість органічних продуктів імпортується. Ціни на органічну продукцію в 1,65 рази вищі за ціни на звичайну продукцію. Національні організації Асоціація органічного сільського господарства та Асоціація виробництва органічних та натуральних продуктів сприяють розвитку органічного сільського господарства. Хоча в Австралії під органічне сільське господарство відведено велику кількість землі, в основному це пасовища. Місткість ринку органічної продукції є невеликою, в основному це ринок м'ясної органічної продукції та фруктів – переважно яблук.

Пандемія, яка почалася навесні 2020 року, справила значний вплив на повсякденне життя людей, а також на споживання органічних продуктів харчування. Нині споживачі звертаються до органічної продукції, адже вони уважніше ставляться до особистого здоров'я, самопочуття та харчування. Таким чином, попит на органічну продукцію зростатиме прискореними темпами. Це зумовлене тим, що сільськогосподарське виробництво і харчова промисловість продовжують функціонувати в умовах чергових хвиль пандемії COVID-19. Пандемія коронавірусу, ймовірно, змінить світове виробництво органічних харчових продуктів, причому її вплив на подальший розвиток органічного виробництва відбувається за різними векторами. Прикладом таких змін стане деглобалізація ланцюгів постачання органічного продовольства, зростання значення продовольчої безпеки держав та, відповідно, обсягів державної підтримки органічного виробництва. У постпандемічному періоді зростатиме значення відстежуваності та прозорості в ланцюгах постачання органічних харчових продуктів, змінюватиметься поведінка споживачів та зростатиме важливість онлайн-роздрібною торгівлі органічною продукцією.

За останні роки органічне сільськогосподарське виробництво значно просунулося вперед у своєму розвитку. Розширення площ під органічним виробництвом, удосконалення технологій, розвиток переробної промисловості сприяли насиченню ринку сільськогосподарської продукції та продовольства органічними товарами. З іншого боку, постійно зростаючий платоспроможний попит на органічну продукцію спонукав виробників до його задоволення. У той же час, на заваді цим процесам стають все більша інтенсифікація сільського господарства у світі, а також розвиток генетичних технологій, які низка вчених починають відносити до органічних технологій.

Висновки. Новітні дані засвідчують, що останні роки є успішними для глобального органічного сільського господарства. За останні 20 років площі органічних сільськогосподарських угідь зросли більш ніж у 6 разів. У 2019 році налічувалося 72,3 млн га органічних сільськогосподарських угідь, включаючи перехідні площі. Україна за площами органічних сільськогосподарських угідь займає 20 місце у світі – 467,980 тис. га. Понад дві третини органічних сільськогосподарських угідь становлять пасовища та сінокоси (майже 49 мільйонів гектарів), рілля становить лише 18 % органічних сільськогосподарських угідь (більш ніж 13,1 млн га). Більшість органічних орних земель використовувалося в світі для вирощування зернових культур (5,1 млн. га), зокрема рису, далі йдуть зелені корми з ріллі (майже 3,2 млн. га), олійні культури (1,7 млн. га), бобові та овочі.

У 2019 році обсяги продажу органічних продуктів харчування та напоїв досягли понад 106 мільярдів євро. Країнами з найбільш місткими органічними ринками є США (44,7 млрд євро), Німеччина (12,0 млрд євро) та Франція (11,3 млрд євро). На США припадає 42 % місткості світового ринку органічних продуктів харчування, на Європейський Союз – 39 % (41,4 млрд євро), на Китай – 8,0 % (8,5 млрд євро). Найвищим рівень споживання органічної продукції на душу населення є в Данії (344 євро), Швейцарії (338 євро) та Люксембурзі (265 євро). Найвища питома вага органічного ринку в загальних обсягах реалізації продовольства досягнута в Данії (12,1 %), Швейцарії (10,4 %) та Австрії (9,3 %).

Основу експорту органічних продуктів із країн, що розвиваються до розвинених країн складає сировина, тоді як у структурі експорту розвинених країн значна частина припадає на готову перероблену продукцію. Пандемія COVID-19 мала позитивні наслідки для розвитку органічного сектора. Оскільки покупці більше дбають про своє здоров'я, вони шукають здорову, чисту їжу, щоб прогодувати свої сім'ї, органічна продукція виявилася найкращою для споживання в умовах пандемії та загрози для життя людей. Попит на органічні свіжі продукти значно зріс із березня 2020 року, адже споживачі продовжують переходити на здоровий спосіб життя. У постпандемічному періоді зростатиме значення відстежуваності та прозорості в ланцюгах постачання органічних харчових продуктів, змінюватиметься поведінка споживачів та зростатиме важливість онлайн-роздрібною торгівлі органічною продукцією.

Попри позитивні тенденції розвитку вітчизняного ринку органічної продукції, залишається низка факторів, які стримують його розвиток: економічні, інституційно-правові, психологічні й екологічні. Повноцінна інфраструктура ринку органічної продукції в Україні все ще не створена, однак перебуває на етапі становлення. Вже достатньо сформована експертно-контрольна інфраструктура (система стандартизації та сертифікації), частково торговельна (спеціалізовані магазини, виставки, ярмарки, торгівля через мережу Інтернет). Подальша перспектива розвитку органічної інфраструктури напряду залежить від збільшення пропозиції органічної продукції, адже наразі продукції все ще недостатньо, аби наповнити нею традиційні канали продажу.

Необхідно передбачити комплекс таких заходів державної підтримки органічної кооперації в Україні: 1) забезпечення участі органічних господарств у державній програмі пільгового кредитування «5-7-9%», поширення такого кредитування на придбання основного капіталу терміном від 3 років; 2) відшкодування частини витрат за сплату відсотків за кредитами, спрямованими на розвиток сучасної матеріально-технічної бази зберігання, транспортування та переробки органічної продукції; 3) надання органічним господарствам – учасникам виробничої кооперації грантів на розвиток матеріально-технічної бази (у тому числі з використанням лізингу за програмою 5-7-9%), у тому числі потужностей зі зберігання, переробки та збуту органічної продукції, на придбання спеціалізованого автотранспорту, організацію логістичних центрів, постачальних пунктів, сільськогосподарських кооперативних ринків, потужностей із будівництва та обслуговування членів кооперативів. Необхідною є реалізація масштабних державних та регіональних програм, спрямованих на запровадження технічних, агрономічних новацій та проведення раціональної податкової та грошово-кредитної політики.

Список використаних джерел

1. Дослідний інститут органічного сільського господарства (FiBL, Швейцарія). URL: <http://www.fibl.org/> (Дата звернення: 25.09.2021).
2. Willer H., Kilcher L. The World of Organic Agriculture. Statistics and Emerging Trends 2020. Bonn: IFOAM, 2021. 337 p.
3. International Federation of organic agriculture movements. URL: <http://www.ifoam.org> (Дата звернення: 25.09.2021).
4. Федерація органічного руху в Україні: Органік в Україні. URL: <http://organic.com.ua/organic-v-ukraini/> (Дата звернення: 25.09.2021).
5. Proshchalykina A., Kyryliuk Ye., Kyryliuk I. Prerequisites for the development and prospects of organic agricultural products market. *Entrepreneurship and sustainability issues*. 2019. Vol. 6, No 3 (March). Pp. 1107–1117. [https://doi.org/10.9770/jesi.2019.6.3\(18\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2019.6.3(18))
6. Bilous S., Kyryliuk Ye., Kyryliuk I., Proshchalykina A., Stachowiak Z. Scenario forecasting of

consumption of main organic livestock products in Ukraine. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, 2021, volume 7, № 3, P. 22–43. DOI: <https://doi.org/10.51599/are.2021.07.03.02>

7. Безус Р. Організаційно-економічні засади ефективного розвитку органічного агровиробництва: монографія. Дніпро: «Лізунов Пресс». 380 с.

8. Прутська О., Беляєва Н. Світовий досвід стимулювання виробництва органічної сільськогосподарської продукції. *Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки*. 2012. № 1 (56), Т. 2. С. 212–218.

9. Світ органіки. Опис знаків сертифікації. URL: <http://glossary.ua/#/ua/organic-world/certification/usda/> (Дата звернення: 25.09.2021).

References

1. FiBL (2021). Research Institute of Organic Agriculture. URL: <http://www.fibl.org/> (Accessed: 25.09.2021).

2. Willer H., Kilcher L. (2021). *The World of Organic Agriculture. Statistics and Emerging Trends 2020*. Bonn: IFOAM, 337 p.

3. IFOAM (2021). International Federation of organic agriculture movements. URL: <http://www.ifoam.org> (Accessed: 25.09.2021).

4. Federation of Organic Movement in Ukraine (2021). *Organic in Ukraine*. URL: <http://organic.com.ua/organic-v-ukraini/> (Accessed: 25.09.2021).

5. Proshchalykina A., Kyryliuk Ye., Kyryliuk I. (2019). Prerequisites for the development and prospects of organic agricultural products market. *Entrepreneurship and sustainability issues*, Vol. 6, No 3, 1107–1117. [https://doi.org/10.9770/jesi.2019.6.3\(18\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2019.6.3(18))

6. Bilous S., Kyryliuk Ye., Kyryliuk I., Proshchalykina A., Stachowiak Z. (2021). Scenario forecasting of consumption of main organic livestock products in Ukraine. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, vol. 7, № 3, 22–43. DOI: <https://doi.org/10.51599/are.2021.07.03.02>.

7. Bezus R. (2014). *Organizational and economic principles of effective development of organic agriculture: monograph*. Dnipro: Lizunov Press. 380 p. (in Ukr).

8. Prutska O., Beliaieva N. (2012). World experience of stimulating the production of organic agricultural products. *Zbirnyk naukovykh prats' VNAU. Seriya: Ekonomichni nauky [Collection of scientific works of VNAU. Series: Economic Sciences]*, № 1 (56), vol. 2, 212–218.

9. The world of organics (2021). Description of certification marks. URL: <http://glossary.ua/#/ua/organic-world/certification/usda/> (Accessed: 25.09.2021).

KYRYLIUK Iryna¹

PhD (Economics), Associate Professor

HERASHCHENKO Kateryna¹

Master student

TERENTIEVA Olena¹

PhD student

¹ Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy,
Cherkasy, Ukraine

THE CURRENT TRENDS IN THE PRODUCTION OF ORGANIC AGRICULTURAL PRODUCTS UNDER CONDITIONS OF INCREASING COMPETITION IN THE WORLD MARKET

Introduction. *In modern conditions, rates of food insecurity, the health of the population, and quality of human life are strongly determined by the latest developments in organic agriculture. The small capacity of the market of organic products and the large potential for the development of organic production in Ukraine create the necessary preconditions for improving the competitiveness of agricultural producers. In these circumstances, becomes relevant detection of modern tendencies in the development of organic production and the capacity of the organic market as well as analyzing the interaction of processes of globalization and localization of production and consumption of organic products.*

Purpose. *The purpose of the article is identification of current trends in the production of organic agricultural products under conditions of increasing competition in the world market.*

Results. *Modern tendencies of production of organic agricultural products in conditions of increasing competition in the world market have been revealed. It shows dynamics of the world area of organic agricultural lands in the context of regions and countries. The structure of organic agricultural land, as well as the use of organic arable land, land under organic perennial plantations, organic pastures and hayfields, including areas in conversion, has been analyzed. The capacity of the world market of organic food in the context of countries and regions has been determined. Countries with the highest per capita consumption of organic products have been identified. Trends in the development of organic agriculture in the conditions of the coronavirus crisis caused by the COVID-19 pandemic have been disclosed. The tendencies of localization of production and consumption of organic food products, as well as accelerated development of individual regional markets of organic products have been indicated. The specifics of the development of organic agricultural production in the EU, USA and Ukraine, as well as the specifics of the development of the infrastructure of the organic products market in these countries, have been analyzed. The commodity structure of the modern market of organic food products has been analyzed. The features of the current stage of development of the global system of organic certification and locally-oriented quality assurance systems for organic products have been disclosed. Selected instruments have been identified to increase demand for organic products and to support environmental objectives in accordance with the principles of organic agriculture.*

Originality. *Theoretical approaches to the analysis of current trends in organic agricultural production in the context of increased competition in the world market and the coronavirus crisis caused by the COVID-19 pandemic have been further developed. The author's approach is based on a complex consideration of the mutual influence of the trends of globalization and localization (regionalization) of production and consumption of organic agricultural products (organic food).*

Conclusion. *The latest statistics suggest that recent years have been successful for global organic agriculture. Over the past 20 years, the area of organic agricultural land has grown more than sixfold. In 2019, there were 72.3 million hectares of organic agricultural land, including transitional areas. Ukraine occupies the 20th place in the world by the area of organic agricultural land 467.980 thousand hectares. Most of the world's organic arable land was used to grow grains (5.1 million. ha), in particular rice, followed by green arable feed (almost 3.2 million. ha), oilseeds (1.7 million. ha), legumes and vegetables. In 2019, organic food and beverage sales reached more than 106 billion euros. The countries with the most capacious organic markets are the U.S. (44.7 billion euros), Germany (12.0 billion euros) and France (11.3 billion. euros). The US accounts for 42% of the world's organic food market, the European Union for 39% (EUR 41.4 billion), China for 8.0% (EUR 8.5 billion). The highest per capita consumption of organic products is in Denmark (344 euros), Switzerland (338 euros) and Luxembourg (265 euros). Exports of organic products from developing countries are based on raw materials, while developed countries export a large proportion of processed manufactures. The COVID-19 pandemic has had a good impact on the organic sector. As the buyers care more about their health and seek healthy food, organic products have proven to be the best for consumption in a pandemic. Demand for fresh organic products increased significantly in 2020, as consumers continue to shift to a healthy lifestyle. In the post-pandemic period, traceability and transparency in organic food supply chains will increase, consumer behavior will change and the importance of online organic retail will increase.*

Key words: *organic production, organic agriculture, organic products, organic agricultural land, market of organic food, organic certification.*

*Одержано редакцією: 20.09.2021
Прийнято до публікації: 24.11.2021*